

BAROMETER VAN DE DIGITALE INCLUSIE

DE DIGITALE KLOOF: EEN PALET VAN ONGELIJKHEID

Negen op tien Belgen beschikken thuis over een internetverbinding. Maar achter dat cijfer gaan aanzienlijke vormen van ongelijkheid schuil, zowel wat de toegang tot digitale technologieën betreft als inzake digitale vaardigheden. Mensen met lage inkomens en een laag opleidingsniveau zijn het meest getroffen: zij hebben maar zeer gedeeltelijk toegang tot de onbeperkte mogelijkheden van het internet. De kloof treft echter niet alleen de zogenaamde 'risicoprofielen': ook jongeren en personen met hogere inkomens kunnen betrokken partij zijn. In een tijd waarin 'alles digitaal' de leuze is, hebben deze verschillen een negatieve impact op de toegang tot

essentiële diensten (banken, werk, gezondheid, administratie...) en dus ook op de maatschappelijke integratie van de meest kwetsbare mensen. De coronacrisis heeft deze tendens nog versterkt. De Barometer van de digitale inclusie kwam tot stand op initiatief van de Koning Boudewijnstichting (en werd nog vóór de coronacrisis gemaakt). Hij geeft een overzicht van de digitale ongelijkheid in België, om zo de oorzaken en de gevolgen beter te begrijpen. De Barometer is gebaseerd op de beschikbare gegevens uit 2019 op nationaal en gewestelijk niveau¹. Deze data werden verder uitgediept door een team van onderzoekers van de VUB en de UCLouvain.

IN EEN OOGOPSLAG

Het begrip 'digitale kloof' omvat drie dimensies, waar uitgesproken vormen van ongelijkheid mee verbonden zijn. Digitale uitsluiting treft veel mensen, maar **de personen met lage inkomens en een laag opleidingsniveau** lopen de grootste risico's.

- 1. Ongelijkheid in de toegang tot digitale technologieën.** Belgen zijn op grote schaal verbonden met het internet (90%), maar er is een grote ongelijkheid naargelang van het inkomen: 29% van de huishoudens met lage inkomens beschikt thuis niet over een internetverbinding, tegenover 1% van de huishoudens met hoge inkomens.
- 2. Ongelijkheid wat digitale vaardigheden betreft.** 40% van de Belgen loopt het risico op digitale uitsluiting: 32% heeft slechts zwakke vaardigheden en 8% is een niet-gebruiker van het internet. Hoe lager het inkomen en het opleidingsniveau, hoe zwakker de digitale vaardigheden (75%).
- 3. Ongelijkheid in het gebruik van essentiële diensten.** 85% van de Belgen tussen 16 en 74 jaar gebruikt dagelijks het internet, met name voor onlinedienstverlening (e-banking, e-commerce...). Daartegenover staat dat 57% van de internetgebruikers met een laag opleidingsniveau en 56% van de mensen met lage inkomens het internet nog niet hebben gebruikt om documenten over te maken aan de administratie, terwijl ze die stap wel moesten zetten.

DE DIGITALE KLOOF VOLGENS INKOMEN (2019)	Minder dan 1.200€	Meer dan 3.000€	Gemiddeld
• Geen internetverbinding thuis	29%	1%	10%
• Niveau van digitale kwetsbaarheid	75%	22%	40%
• Niet-gebruik van het internet om documenten aan de administratie over te maken, ondanks noodzaak	56%	30%	39%

1. De belangrijkste gegevensbron is de federale enquête over het gebruik van informatica- en communicatietechnologieën (ICT) door de huishoudens en de individuen van 16 tot 74 jaar. Die wordt jaarlijks uitgevoerd door Statbel en op het niveau van de Europese Unie gecoördineerd door Eurostat.

FEITEN EN ANALYSE

1. TOEGANG TOT INTERNET EN TOT DIGITALE TOOLS

Bepalende factoren:
inkomen, opleiding, gewest, huishouden, leeftijd

Uit een vergelijking met de prestaties van onze buurlanden blijkt dat **België het land is met de grootste ongelijkheid wat de toegang tot internet betreft**. Er gaapt een kloof van 28% tussen de meest welgestelde huishoudens (99% van hen is verbonden) en de huishoudens met de laagste inkomens (71% verbonden). Die kloof is groter dan in Duitsland (15%), Frankrijk (21%), Luxemburg (7%) en Nederland (4%).

Het gebruik van het internet wordt hoe langer hoe meer mobiel. 82% van de gebruikers maakt verbinding met het internet via een smartphone. **Voor 17% van de Belgen met een laag of gemiddeld opleidingsniveau is dat ook het enige toestel voor hun internetverbinding. Bij hun medeburgers met een hoger opleidingsniveau gaat het om 2%.** Dat verschil is niet onschuldig: wie alleen over een smartphone beschikt maakt geen gebruik van meer gesofistikeerde informaticatools om bijvoorbeeld een cv te maken of administratieve handelingen te verrichten.

Binnen België zijn er grote verschillen tussen de gewesten. In **Wallonië ligt de dekking met een breedbandverbinding in bepaalde gebieden onder de 50%** in de provincies Luxemburg, Henegouwen, Namen of Luik. Er zijn in het Waals Gewest nog zogenaamde 'witte zones', die niet zijn uitgerust met een glasvezelkabel.

Nog een belangrijke variabele is de samenstelling van het huishouden. De aanwezigheid van een kind in het gezin verandert de situatie en maakt dat er meer een beroep wordt gedaan op digitale technologieën. Voor heel België geldt dat **22% van de alleenstaanden niet met het internet is verbonden**. Bij alleenwonende vrouwen in Wallonië is deze vorm van ongelijkheid het grootst: 30% van hen heeft geen internetverbinding.

Mensen tussen 55 en 74 jaar zijn duidelijk minder verbonden met het internet dan jongere personen. Maar de coronacrisis heeft toch ook problemen aan het licht gebracht wat de toegang tot digitale tools bij jongeren betreft, vooral bij **jonge mensen uit een kwetsbaar milieu**.

2. DIGITALE VAARDIGHEDEN

Zeer uiteenlopende vaardigheden – de nood om ze constant up-to-date te houden

De vaardigheden inzake informatica staan bij de Belgen op een laag peil. In 2019 beschikte slechts 38% over geavanceerde digitale vaardigheden; bij 32% is er sprake van zwakke digitale vaardigheden. Als je daar de 8% niet-gebruikers van het internet aan toevoegt, dan mogen we ervan uitgaan dat **40% van de Belgische bevolking kwetsbaar is tegenover de toenemende digitalisering van de samenleving**.

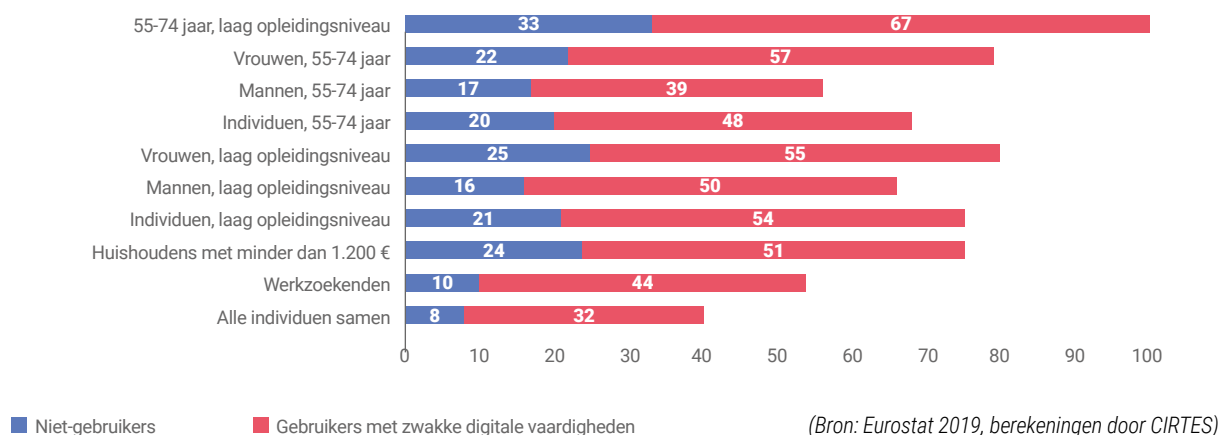
Diverse factoren hebben een bepalende impact op de digitale vaardigheden van mensen: het opleidingsniveau, het niveau van het inkomen, de leeftijd en (geen) werk (hebben). Mensen met een laag opleidingsniveau (75%), met de laagste inkomens (75%), senioren (68%) en werkzoekenden (54%) zijn de groepen bij wie het niveau van de digitale vaardigheden het laagst is. Als deze diverse variabelen gecombineerd voorkomen, wordt de kwetsbaarheidsgraad alarmerend hoog.

Nog een grote uitdaging: het is een kenmerkende eigenschap van digitale vaardigheden dat je ze constant up-to-date moet houden. De snelle en permanente evolutie van de digitale innovaties verplicht iedereen om zijn vaardigheden voortdurend te 'updaten' om niet achterop te geraken.

“Niet alleen de toegang tot het internet is van belang. Even belangrijk zijn de kwaliteit van de verbinding, het kunnen connecteren via diverse dragers, de ouderdom van het materiaal en het aantal computers per gezin.”

Périne Brotcorne, UCLouvain - CIRTES

Kwetsbaarheid bij de groepen die het risico lopen op digitale uitsluiting in België in 2019 (%)

Alleen maar 'risicogroepen'?

Het niet voldoende beheersen van digitale vaardigheden treft niet alleen publieksgroepen die men traditioneel beschouwt als 'risicovol op het vlak van digitale uitsluiting'. Het betreft ook tal van andere personen, die professioneel en sociaal goed geïntegreerd zijn. De tweejaarlijkse enquête van de *Agence wallonne du numérique*² laat zien dat ook mensen met een hoog opleidingsniveau (15%), mensen die zeggen dat ze op financieel vlak een comfortabel leven leiden (62%), vrouwen (59%) en jongeren tussen 15 en 29 (16%) betrokken partij zijn.

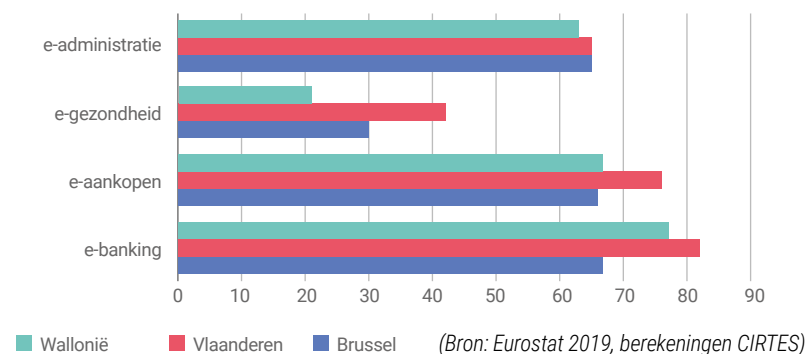
3. TOEGANG TOT ESSENTIËLE DIENSTEN

Ongelijke toegang tot essentiële diensten

In 2019 gebruikten negen Belgen op tien tussen 16 en 74 jaar het internet regelmatig; de grote meerderheid deed dat dagelijks (85%). Op het internet kun je heel veel doen, maar hier focussen we op het gebruik van essentiële diensten, omdat het niet-gebruik daarvan tot vormen van discriminatie kan leiden (wat betreft de toegang tot sociale rechten, gezondheidszorg, bankdiensten...). Dat versterkt nog de al bestaande vormen van ongelijkheid.

De Belgen hebben zich e-banking en e-commerce in grote mate eigen gemaakt, met name in Vlaanderen. Wat daarentegen in de drie gewesten van het land lijkt te stagneren, is het beroep dat men doet op openbare dienstverlening online.

Types internetgebruik in de drie Belgische gewesten (in % gebruikers)

De personen die sociaal-economisch het meest zijn achtergesteld zijn er minder toe geneigd om essentiële onlinediensten te gebruiken.

51% van de mensen met lage inkomens en 57% van de mensen met een

laag opleidingsniveau hebben nog nooit online iets aangekocht.

37% van de mensen met lage inkomens en een laag opleidingsniveau

heeft nog nooit aan e-banking gedaan.

55% van de mensen met lage inkomens en 67% van de mensen met een

laag opleidingsniveau hebben nog nooit online administratieve handelingen verricht. Oorzaak: de complexiteit van programma's of applicaties, het feit dat er overal geschreven taal wordt gebruikt of ook problemen om toegang te hebben tot een informaticatoestel.

2. <https://www.digitalwallonia.be/fr/publications/citoyens2019>

BESLUIT

DIGITALE ONGELIJKHEID LEIDT TOT SOCIALE UITSLUITING

De toenemende digitalisering van de samenleving brengt heel veel kansen met zich mee, maar houdt ook een aanzienlijk risico in: de marginalisering van mensen die ver van het digitale gebeuren af staan. De beschikbare gegevens voor België wat de toegang tot en het gebruik van digitale technologieën betreft, vormen daar een bewijs van: mensen die uitgesloten zijn van de digitale wereld zijn mensen die al kwetsbaar zijn vanwege hun lage inkomens of/ en hun laag opleidingsniveau.

De voordelen van de digitalisering – met daarbij ook essentiële diensten online (banken, werk, gezondheid, administratie...) – komen in de eerste plaats ten goede van de personen die sociaal, cultureel en economisch al in het voordeel zijn. Dat versterkt de al bestaande maatschappelijke vormen van ongelijkheid.

De coronacrisis heeft nog eens extra de schijnwerpers gericht op de problemen die diverse groepen mensen ervaren om

virtueel toegang te blijven hebben tot onderwijs, werk, sociale contacten... Zij worden hierdoor uitgesloten van een hele reeks fundamentele rechten. De digitale kloof hoeft geen fataliteit te zijn. Door de digitale realiteit beter te meten kunnen we de noden van mensen die ervan uitgesloten zijn beter leren kennen en passende acties opzetten, zowel wat betreft de toegang tot digitale technologieën als inzake het bijbrengen van digitale vaardigheden.

ACTIES VAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Sinds 2018 heeft de Koning Boudewijnstichting een heel palet van acties opgezet om via digitale inclusie de maatschappelijke integratie van mensen te bevorderen:

- **Sensibilisering**, met de kortfilm *Ik kom van een andere planeet*. Die illustreert de problemen van mensen die geen toegang hebben tot het digitale gebeuren of er geen gebruik van kunnen maken.
- **Financiële ondersteuning** voor verenigingen die de digitale kloof proberen te dichten, in het kader van projectoproepen.
- **Netwerking bij en toerusten van actoren**, in de eerste plaats door het platform **www.123digit.be**, dat sociale actoren ondersteunt (kansarmoedeorganisaties, actoren voor sociaal-professionele integratie, OCMW's...) bij het begeleiden van hun publiek dat problemen ondervindt met de digitalisering.
- **Studies laten maken en de resultaten ter beschikking stellen**, zoals de eerste Barometer van de digitale inclusie.

MEER WETEN

Het volledige rapport van de studie Barometer van de digitale inclusie (2020) is gratis beschikbaar op **www.kbs-frb.be**.

Sensibiliserende film *"Ik kom van een andere planeet"*

www.123digit.be

KONING BOUDEWIJNSTICHTING

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht bij te dragen tot een betere samenleving. De Stichting is in België en Europa een actor van verandering en innovatie in dienst van het algemeen belang en van de maatschappelijke cohesie. Ze zet zich in om een maximale impact te realiseren door de competenties van organisaties en personen te versterken. Ze stimuleert doeltreffende filantropie bij personen en ondernemingen.

De Koning Boudewijnstichting is een stichting van openbaar nut. Ze werd opgericht in 1976, toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Dank aan de Nationale Loterij en aan alle schenkers voor hun gewaardeerde steun.